

Što bi se moglo dogoditi kad odbacimo svoju valutu? Iskustvo Italije

„Samo budala uči iz vlastitih grešaka. Mudar čovjek uči iz tuđih.“

Otto von Bismarck

Mnogi građani s pravom strepe pred odbacivanjem domaće monetarne suverenosti i uvođenja eura. Pričice o tome da poskupljenja neće biti već se napuštaju. Kaže se da će poskupljenja ipak dogoditi, ali zbog inflacije. Naravno, pri zamjeni valuta spustit će se dimna zavjesa općeg porasta cijena, pa će sva poskupljenja biti pripisana inflaciji, a ne uvođenju eura.

Bugarska, Češka, Danska, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Švedska i zasad još uvijek Hrvatska članice su Europske unije koje ne koriste euro. Švedski građani na referendumu su 2003. godine odbili uvođenje eura, Danska se nikad nije ni obvezala na euro, a ostali bi ga „morali“ uvesti, ali nije točno definirano kada; to može biti i za 7, i za 107 godina.

Ovdje, na stranicama Prilike još je prije devet godina u temi broja opsežno pisano o lošim posljedicama odbacivanja monetarne suverenosti, i stoga nema smisla ponavljati iste argumente (1; 2), osobito u situaciji kad je konačna odluka već donesena. Prave debate nije bilo, zastupnici interesa banaka i apologeti eurocentrizma rekli su svoje, s druge strane nitko nije ni bio pozvan. Treba podsjetiti da je godine 2013. izrađena i u Prilici objavljena anketa koja je bila poslana domaćim financijskim stručnjacima, odnosno isključivo članovima Katedri za financije Ekonomskih fakulteta u Hrvatskoj. Pitanje je glasilo: „*po Vašem mišljenju, treba li Hrvatska učiniti sve da što prije uvede euro?*“ Sudjelovalo je 26 profesora, docenata i asistenata, i njih 77% odgovorilo je *ne*. Ništa od toga nije bilo preneseno u medijima, ni tada, ni u novije vrijeme. Toliko o uravnoteženoj raspravi.

Sad kad je stvar gotova i sve dovedeno pred gotov čin može se samo promatrati što se u drugim, Hrvatskoj bliskim državama događalo nakon uvođenja eura. Iako je

Italija bitno veća ekonomija od Hrvatske, postoje neke sličnosti. Osim što su sjedi i dijelimo dobar dio povijesno-kulturnog naslijeđa, ima podosta razlika između sjevera i juga Italije, i u mentalitetu i u razini ekonomske razvijenosti; slično tome razlikuju se Slavonija i Dalmacija. No, od toga je važniji dizajn političkog sustava. I Italija i Hrvatska parlamentarne su demokracije u kojima uzde izvršne vlasti drži predsjednik vlade, a predsjednik države ima više protokolarne dužnosti nego stvarno velike ovlasti. Vrhovni je vojni zapovjednik i brine za čuvanje Ustava. Budući da postoje sličnosti korisno je promatrati što se u obližnjoj Italiji događalo nakon uvođenja eura i koje su posljedice nastale dvadesetak godina nakon odbacivanja monetarne suverenosti, i iz toga – možda – analogijom predvidjeti scenarije koji bi se i u domaćem okruženju mogli odviti.

***

Pri uvođenju eura u Italiji postojao je dubok jaz između onoga što su potrošači osjetili i opisali kao povećanje cijena, i službenih statistika. To se, među ostalim, objašnjavalo većim porastom cijena onih proizvoda i usluga koje se češće kupuju, kao i golemim porasta cijena kod nekih artikala (Del Giovane, Sabbatini. 2006. *Perceived and measured inflation after the launch of the euro: explaining the gap in Italy*, Giornale degli Economisti e Annali di Economia, Vol. 65(2), str. 155-192). Realno je očekivati sličan igrokaz i u Hrvatskoj; građani će opisivati porast cijena, a službeni izvori će govoriti da su u krivu, da je to samo njihov subjektivni dojam.

U Italiji se prije općenito smatralo da njihov predsjednik ima simboličku, protokolarnu ulogu. To i jest bilo tako tijekom većeg dijela povijesti Italije kao republike, odnosno parlamentarne demokracije. S druge strane, u službenoj ulozi čuvara Ustava predsjednik ima neke važne ovlasti: vlade su dužne dobiti odobrenje predsjednika. On, dakle, imenuje (odobrava) predsjednika vlade i njegove ministre. Zadužen je i za raspuštanje Sabora u eventualnom slučaju krize i gubitka parlamentarne većine. To praktično znači da predsjednik odlučuje hoće li se ići na izbore. Osim toga, predsjednik ratificira međunarodne ugovore i vrhovni je zapovjednik vojske. Sve u svemu, predsjednik nije fikus, naročito u vremenima krize kad politički sustav nije u stanju donijeti stabilna i održiva rješenja.

Od integracije Italije u Europsku uniju i prelaska na euro može se pratiti proširenje tradicionalne uloge talijanskoga predsjednika, i preoblikovanje političkog sustava. Članstvo u euru za bilo koju zemlju znači da se uloge vlade i Sabora sve više svode na „urudžbiranje“ i automatski prijenos u lokalno okruženje često nepopu-

larnih (i nedemokratski donesenih) ekonomskih odluka potpisanih „negdje gore“, na europskoj razini. To za posljedicu neminovno ima rekonfiguraciju političko-ekonomskog sustava, odnosno jačanje tehnokratskih vlasti na svim razinama, uključujući i onu predsjednika, te marginalizaciju Sabora. Uobičajeno se to predstavlja kao nužan preduvjet za brzu i učinkovitu provedbu ekonomskih politika koje EU birokracija voli i promovira; među ostalim to su politike koje se zalažu za privatizaciju i tržišno orijentiranu liberalizaciju. Sabor tu samo smeta.

Nakon što se talijanska elita odlučila uvesti euro bez referenduma, bilo je potrebno obraniti tu odluku od svih mogućih demokratskih, pa i populističkih napada. Tako se uloga predsjednika transformirala od čuvara Ustava u čuvara međunarodnih ugovora i obveza, posebice onih prema EU. Uvođenjem eura i prijenosom ekonomskih ovlasti na Uniju značilo je da su političke stranke čak i onda kad su uspjele osigurati većinu u Saboru uočavale kako nemaju ekonomske alate potrebne za održavanje društvenog konsenzusa, odnosno za provedbu onoga što su si uzele u zadatak i obećale biračima. To je bilo vidljivo i u Italiji i u Grčkoj.

Tako je u Italiji stvoren sustav društvene i političke nestabilnosti s predsjednikom koji je preuzimao sve aktivniju funkciju. Uvođenje eura pokrenulo je institucionalnu tranziciju iz jednog oblika demokracije u drugi: iz parlamentarnog režima u praktično predsjednički režim u kojem zakonodavna vlast u Saboru igra sasvim sporednu ulogu.

To je postalo vidljivo pod dvostrukim mandatom predsjednika Napolitana kad je ovaj postao značajnim moćnikom tamošnje politike, do te mjere da su ga kritičari prozvali „kralj Giorgio“. Poznato je da je Napolitano odigrao važnu ulogu u zakulisnom međunarodnom „državnom udaru“ u kojemu je uz koordinaciju tadašnjeg predsjednika ECB-a Draghija, Merkel i Sarkozyja godine 2011. srušen predsjednik vlade Berlusconi. Štogod mislili o Berlusconiju, njegovo političko smaknuće nije išlo standardnim demokratskim tokovima. Berlusconi je potom smijenjen Montijem kojega je osobno izabrao sam Napolitano, a Montijeva se vlada se nazvala „vladom predsjednika“. Pri tome nije nevažno napomenuti da talijanskoga predsjednika građani ne biraju izravno, već ga biraju elektori – građani na izborima biraju one koji će poslije birati predsjednika.

Nije prošlo dugo i opet se pokazao značaj rekonfiguracije političko-ekonomskog sustava, te uloge predsjednika države. Godine 2018. nakon koalicije Pokreta pet zvjezdica i Lige, sukladno talijanskom Ustavu udružene su stranke dostavile svoj izbor ministara predsjedniku na potpis. Na predloženog ministra gospodarstva ovaj je uložio veto zbog njegovih kritika upućenih ekonomskim politikama eurozone. Ovo nedvojbeno ukazuje na postojanje svojevrzne konvencije prema kojoj političke stranke ili koalicije koje su kritične prema postojećim ekonomskim i mo-

netarnim aranžmanima unutar euro-zone ne mogu ni ući u vladu, a kamoli onda nešto na vlasti promijeniti. Nakon toga, kad se trebao početkom 2021. raspustiti Sabor, predsjednik je to odbio, i potom osigurao da se bivši predsjednik Europske središnje banke Draghi ustoliči za premijera bez izbora.

Sve u svemu, talijanski predsjednik danas više ni ne glumi da je neutralni čuvar Ustava. Ne samo da se podrazumijeva da on igra važnu političku ulogu, nego talijanske elite od njega očekuju da upotrijebi sve ovlasti kako bi održao status quo i držao euro-skeptike što je dalje moguće. Što god da se na izborima dogodi, jedno je sasvim jasno: talijanska demokracija postala je igralište elite u kojoj se frakcije establišmenta bore za vlast, dok se većina građana više ni ne trudi izaći na izbore.

I? Ima li ovdje kakvih lekcija za Hrvatsku? Ne treba biti osobito inteligentan da bi se zaključilo kako i u Hrvatskoj nakon uvođenja eura možemo očekivati iste ili vrlo slične procese, s tom razlikom da hrvatski politički establišment ni prije nije bio nešto osobito samosvjestan i suveren, tako da će se vjerojatno samo utvrditi i institucionalizirati već postojeći model slabe parlamentarne demokracije, odnosno plutokracije.

Ovaj se tekst temelji na članku Thomasa Fazija i Paola Cornettija pod naslovom „Kako je EU uništila talijansku demokraciju“ (unherd.com, 2022).

Objavljen je u Prilici, mjesečnom prilogu Glasa Koncila, krajem veljače 2022.

ILUSTRACIJA: SPOMENIK LIRI, RIETI, ITALIJA

📅 10/03/2022   👤 Domagoj Sajter   📁 banke, ekonomija, financije, novac   💡 euro, Europska unija, HNB, Hrvatska, Kuna